Online ISSN: 3082-5121
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)
Aloysian Interdisciplinary Journal of Social Sciences, Education, and Allied Fields

Mga Salik na Nakakaapekto sa Pag-Unawa sa Nobelang Noli Me Tangere

Leslie P. Manaog [1]
0009-0007-0195-8420 / leslie.manaog@deped.gov.ph

1 – Sacred Heart College Lucena City Inc.

Publication Date: October 27, 2026 DOI: **10.5281/zenodo.23683077**

Abstrak

Ang pagsasabatas ng pagtuturo at pag-aaral sa buhay at mga akda ni Dr. Rizal ang patunay na marapat itong matutunan at maunawaan ng mga mag-aaral. Hindi ito isang aralin na dapat lamang daanan sa halip gawing kasangkapan sa pambansang kamalayan at magamit ang mga aral at mensahe nito sa kasalukuyan. Nilayon ng pag-aaral na ito na makagawa ng anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagakatuto sa nobelang Noli Me Tangere. Nilayon din nito na malaman ang mga salik na nakaaapekto sa pag-unawa sa nobela at kung mayroong halagang ugnayan ba ang mga ito.

Ginamit ng mananaliksik ang kwantitibong metodo at disenyong deskriptib-ebalwatib upang ilarawan at suriin ang antas ng pag-unawa at mga salik na nakaaapekto sa pag-unawa sa nobela Noli at deskriptibong-korelasyunal naman ang ginamit upang malaman ang halagang unayan ng antas ng pag-unawa at mga salik sa pag-unawa.

Batay sa resulta ng pag-aaral mayroong 92 mag-aaral ang May Kaalaman sa Noli Me Tangere, 71 ang may mababang kaalaman, 62 ang may Napakataas na Kaalaman at 10 ang may mababa kaalaman. Nakakuha naman ng Napakataas na Epekto sa pag-unawa sa nobelang Noli ang mga salik na Mapanuri at Replektibong Pag-iisip may kabuoang WAM na 3.32 at Wika, Estilo at Kasanayang Komunikatibo naman ang may WAM na 3.27. Samantalang may Mataas na Epekto naman ang Tema at Panahon na may kabuoang WAM na 3.25, Pagpapahalagang Moral na may kabuoang na WAM na 3.19, Tauhan na may kabuoang na WAM na 3.11, at Kaligirang Kasaysayan na may kabuoang na WAM na 3.07. Sa kabilang banda, walang halagang ugnayan ang antas ng pag-unawa sa mga salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere.

Batay sa naging konklusyon ng pag-aaral, hindi nalalayo ang bilang ng mga mag-aaral na may mataas na kaalaman at may mababang kaalaman sa Noli. Habang ang Mapanuri at Repkeltibong Pag-iisip ang may pinakamataas na epekto sa pag-unawa sa nobela. Samantalang hindi kinakitaan ng halagang ugnayan ang antas ng pag-unawa at salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

Naging rekomendasyon ng mananalisik na gamitin at pagbutihin ang binuong anotasyong gabay ng mag-aaral upang makatulong sa higit na pagkaunawa sa akda; sapamamagitan ng mga alternatibong gawain upang maging interaktibo at madaling maunawaan ang aralin; hikayatin ang mga guro na maging mas malikhain sa pagtalakay sa aralin at maiwasan ang nakasanayang pag-uulat sa paraan ng pagtuturo; mahikayat ang pamunuan na magamit ang materyal sa pag-aaral ng Noli Me Tangere. Naging mahalagang mungkahi rin ng mananaliksik na gamitin ang materyal upang masukat ang kaangkutan at kabisaan nito; at magsagawa pa ng kaugnay na pag-aaral gamit ang ibang salik.

Mga Susing Salita: anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagkatuto ng Noli Me Tangere, nobela, pang-unawa, salik.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

I. Panimula

Isang uri ng akdang pampanitikan na nagtataglay ng maraming ligaw na tagpo, tauhan at pangyayari ang nobela. Sapamamagitan ng masinop na pagpili ng salita at paglalarawan nakapaglalahad ng kwento na sumasalamin sa aral, damdamin at karanasan sa buhay (Llorico, 2021). Kaya naman hindi nakapagtataka na maisabatas ang Republic Act 1425 o Jose Rizal Law na ipinasa noong Hunyo 12, 1956, ang batas na nagtatakda na kailangan na maisama sa kurikulum ang pag-aaral sa buhay at mga nobela ni Jose Rizal (Lufredo, 2017). Susog dito, nasasaad sa Gabay Pangkurikulum 2016 na ang pagtuturo ng Noli Me Tangere ay sa baitang 9 (p.172-174) at baitang 10 naman ang El Filibusterismo (p.183-187). Samantala, binanggit ni Tugano (2021) na mahalagang pag-aralan ang dalawang nobela na nasulat dahil tumatalakay ito sa pangkalahatang kalagayan ng mga Pilipino. (Schumacher, 2011, p. 534).

Kaakibat ng pag-aaral sa akda ang malalim na pag-unawa sa nilalaman nito. Ang iba't ibang teorya na binanggit sa kurikulum partikular ang rebisyon ng taksonomi ni Bloom sa pamamagitan ng RBT (Revised Bloom Taxonomy) nina Lorin Anderson at David Krathwohl noong 2001 ang isa sa mga naging matibay na batayan sa kung paano matataya ang pag-unawa ng mga mag-aaral. Binigyang pansin ang kahalagahan ng bawat antas ng pagkatuto na nagbibigay daan sa masusing pag-unawa, pagsusuri, at paglikha (Wilson, 2016).

Karagdagan pa rito, ayon kina Wilkins et al. (2017), ang Hierarchical Leaning

Theory ni Robert Gayne, ipinaliliwanag na mahalaga ang bawat hakbang sa pag-unawa mula sa pinakapaya hanggang sa pinakakumplikado konsepto para sa katiyakan ng kaganapan ng pagkatuto ng akdang Noli Me Tangere sa pinakamataas na lebel. Ipinakita ng mga teoryang ito na kailangan madaanan at maging ganap ang pag-unawa ng mga mag-aaral na nasa ikalawang yugto para sa mas malalim na pagsusuri at pagkatuto.

Gayunpaman ayon kay Danenbarger (2019) sa kabila ng pangangailangan na maituro, may dalawang itinuturing na balakid na nagiging hadlang sa lubos na pag-unawa sa akda. Una ang usaping may kaugnayan sa wika, kasabay ng pagtataya sa kanilang kritikal at mapanuring pag-iisip dahil sa paggamit ng di pamilyar na salita, mahahaba at masalimuot na pangungusap, mga analohiya, simbolismo at metapora. Ikalawa, ang kaalaman sa kasaysayan, tema at panahon kung kailan ito naganap. Dahil narin sa tagal na ito ay nasulat nahihirapan na silang unawain ang mensahe na nakapaloob dito lalo pa at malayo na ito sa kasalukuyang kalagayan ng bansa. Paano nga ba magiging kapana-panabik ang pagtalakay kung makita pa lamang ng mga mag-aaral ang mahabang basahin ay nakararadam na sila ng pagkabagot? Katunayan pananaliksik na isinagawa nina Aguilar, Macapagal at Benitez (2021), sinasabi na hindi binabasa ng mga mag-aaral nang buo ang nilalaman ng nobela sa halip ay buod kaya di ganap ang kanilang pag-unawa dito.

Dagdag pa rito sa resulta ng pananaliksik ni Opeña (2023), lumalabas na sa 271 na kalahok, may 60% ang nagsasabing mahirap itong unawain, at 16% ang nagsasabing ito ay madaling unawain. Nangangahulugan na nakararanas ng kahirapan sa pag-unawa ng Noli Me Tangere bilang bahagi ng talakayan sa Filipino. Samantala, sa bahagi ng mga guro, pinatotohanan sa pag-aaral ni

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

Tugano (2021) na malaking hamon na ipaunawa ang nobela sa tinatawag na Generation Z na itinutiring na maalam sa teknolohiya. Dagdag pa rito, marami sa mga guro ang nagsasabing hindi madali ang pagtuturo ng panitikan partikular ang obra maestra ni Rizal dahil 33.3% ang nagsasabi na ito ay mahirap at 4.8% o isang kalahok lang ang nagsasabi na madali itong ituro (Felonio 2021).

Kaugnay nito, masasabing hindi naging ganap ang pag-unawa ng mga mag-aaral sa akdang Noli patunay na rito ang datos ng resulta ng MPS (Mean Percentage Score) sa pagsusulit sa ikaapat na markahan kung saan ang pagtalakay sa nobelang Noli Me Tangere ang tuon sa buong markahan. Mula sa ulat ng SMEPA (School Monitoring and Evaluation Plan Adjustment) ng lokal ng pananaliksik, sa huling tatlong taon nakakuha ng MPS na 67.67% taong 2022, 65.29% naman taong 2023, samantalang 69.64 % taong 2024. Sa loob ng tatlong taon mayroong kabuoang MPS na 67.53% lamang ang ikaapat na markahang luhang mababa ito sa inaasahan. Patunay na mayroong mababang pag-unawa sa akda at kailangan ng pagrerepaso at pagtukoy sa suliranin upang makapagbigay ng isang angkop at konkretong solusyon upang mapataas ito at matutunan ng mga mag-aaral ang araling sa paraang madulas at ayon sa kanilang pangangailangan at dapat matutunan. Idagdag pa na pagg-uulat ang isa sa pangunahing paraan ng pagtalakay dito.

Mula sa mga datos na nakalap at pag aanalisa sa mga naisagawa ng pag-aaral kapuna-puna na walang tiyak konsepto o salik ang nabuo para malaman kung bakit nahihirapang unawain ang nobela. Ginamit itong saligan sa ginawang pag-aaral at nagbigay tuon hindi lamang sa wika at semantika kundi sa iba't ibang salik na maaaring makaapekto sa lubos na pagkaunawa dito na nakabatay sa kasanayan na kinakailangang matamo sa pagtatapos ng aralin. Susog dito ang tiyak na salik na isinaayos batay sa mga kompitensi sa baitang 9. Ang Kaligirang Pangkasaysayan, Tauhan, Tema at Panahon, Mapanuri at Replektibong Pag-iisip, Wika, Estilo at Kakayahang komunikatibo at Pagpapahalagang Moral. Makatutulong na malaman kung saan o ano ang nagiging balakid upang mapataas ang pag-unawa ng mga mag-aaral sa nobela. Nakita ng mananaliksik na makatutulong ang pagbuo ng anotasyong gabay sa pagkatuto ng mga mag-aaral na magsisilbing materyal upang maging aktibo at kawili wili ang pagkatuto at mapataas ang kanilang antas ng pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere (Piper et al, 2018).

Paglalahad ng Suliranin

Layunin ng pananaliksik na ito na alamin ang mga salik na nakaaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere na naging balakid sa higit na pagkaunawa sa akda.

Nilayon din nitong masagot ang sumusunod na mga katanungan:

1.Ano ang antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral sa nobelang Noli Me Tangere?

2.Anu-ano ang mga salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere na may kinalaman sa

2.1Kaligirang Pangkasaysayan

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

2.2Tauhan

2.3Tema at Panahon

2.4Mapanuri at Replektibong Pag-iisip

2.5Wika, Estilo at Kasanayang Komunikatibo; at

2.6Pagpapahalagang Moral

3.May halaga bang ugnayan ang antas ng pag-unawa sa mga salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere?

4.Batay sa naging resulta ng pananaliksik, ano ang anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagkatuto ng Noli Me Tangere ang maaaring mabuo?

Konseptwal na Balangkas

Ang Noli Me Tangere na hango sa wikang Latin na ang ibig sabihin sa ay "Huwag Mo Akong Salingin" mula sa ebanghelyo ni San Juan Bautista (Juan 20:13-17*).* Isinulat at inilathala sa Europa noong 1887. Ito ay bunga ng pagbasa ni Rizal sa "Uncle Tom's Cabin" ni Harriet Beacher Stowe. Ikinubli rito ang mga di-makataong pagtrato ng mga mananakop sa mga Pilipino sa pamamagitan ng mga pangyayari at karakter sa kaniyang akda. Ipinaliwanag rin ang katotohanan na gumising sa mga Pilipino noong kanyang panahon (Paranas, Sumaong at Reyes 2017).

Tunay na naiiba ang Noli Me Tangere sa iba pang uri ng akdang pampanitikan maging hanggang sa kasalukuyan. Malinaw ang layunin ng akda na tumatalakay sa panlipunan at pampulitikang aspeto. Isa sa mga akdang tumindig para paghahangad ng kalayaan at pagkakapantay pantay, gumising sa damdamin ng maraming Pilipino na lumaban at manindigan para sa kinabukasan ng bansa. Bagamat bunga ng malawak at malikot na imahinasyon ni Dr. Rizal, hindi ito isa lamang kwento, kundi isang masining na paglalarawan sa kalagayan ng Pilipinas sa panahon ng pananakop. Matapang na inilarawan dito ang katiwalian, pang-aabuso, sa kung paano inapi ang mga Pilipino sa sariling lupain at paglalantad ng kabulukan ng pamahalaan at simbahan (Almario, 2017).

Gumamit ng mga malalim na simbolismo at metapora na naglalaman ng masakit na katototanan. Inilalarawan ng bawat tauhan ang mga tunay na persona at simbolo ng iba't ibang sektor ng lipunan na mapanlamang sa kapwa, inaapi, nasasaktan, umiiyak, inaabuso, at naghahangad ng pagbabago. Sa kabuuan, hindi lamang ito isang akdang pampanitikan, kundi isang makapangyarihang instrumento ng pagbabago, piraso ng ating pagka-Pilipino (Lumbrera, 2021).

Sa kabila ng kahalagan nito maraming mag-aaral parin ang nahihirapang unawain ang konteksto ng akda dahil narin sa magkakaibang pagtanggap at danas. Layunin ng pag-aaral na mapalalim ang pag-unawa sa akda kaya minarapat ng mananaliksik na tukuyin ang mga tiyak na salik na nakabatay sa kompitensi na nagiging hadlang sa pag-unawa ng mga mag-aaral sa nobelang Noli Me Tagere. Sapamamagitan ng pagtukoy sa ang antas ng kaalaman ng mga mag-aaral sa nobela. Ginamit ng mananaliksik ang resulta ng ikaapat na markahang pagsusulit dahil sa nakalaan ang huling markahan sa ikasiyam na baitang para sa pagtalakay sa Noli Me Tangere.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

Mahalaga na matukoy ang antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral upang malaman ang kanilang akademikong pagganap. Sapamamagitan ng pagsusuri rito mapadadali ang pagtukoy sa mga suliranin o salik na magagamit upang mapabuti ang pagkatuto ng mga mag-aaral (Caspe, 2024).

Samantala, sa pagtukoy sa mga tiyak na salik, nagsagawa ng pagsusuri sa gabay pangkurikulum ang mananaliksik at natukoy ang mga salik na kailangang malinang upang mapataas ang antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral sa nobelang Noli Me Tangere. Una na rito ang kaligirang pangkasaysayan. Tinalakay sa pag-aaral na isinagawa ni Torres (2018) na may malaking epekto sa pag-unawa ang kaligirang pangkasaysayan ng nobelang Noli Me Tangere, kung paano ito nasulat, saan at bakit. Tinalakay rin ang kahalagahan ng kasaysayan, at pagsusuri sa panahon kung kailan ito nasulat upang maunawaan ang mga isyung tinalakay sa nobela. Ipinakita rin na may mataas na antas ng pag-unawa ang mga mag-aaral na may sapat na kaalaman sa kaligirang pangkasaysayan ng akda kaysa sa mga mag-aaral na wala o kulang ang kaalaman dito.

Sinasabi naman ni Largo (2021) na malaki ang epekto ng tauhan ng nobela sa pag-unawa sa nilalaman nito. Ang mga kilos, gawi, pananalita ng bawat karakter ang nagbibigay ng emosyon at ugnayan ng akda sa mambabasa na nagiging daan upang maunawaan ang tema at mensahe nito.

Dagdag pa ni Ilano (2022) ang mga tauhan tulad nina Maria Clara, Juan Crisostomo Ibarra, Sisa at Elias ang nagsisilbing representasyon ng iba't ibang aspeto ng lipunan at nagbibigay ng mas malalim na pag-unawa akda. Nakaaapekto ito sa pananaw ng mambabasa sa kung paano ipinakita ang kanilang kalakasan at kahinaan bilang isang tauhan sa akda.

Samantalang may mahalagang papel sa pagbuo ng pag-unawa ng mga mag-aaral ang sapat na kaalaman sa pagtukoy sa Tema at Panahon ng nobela. Kung saan maiuugnay hanggang sa kasalukuyan ang kalupitan, pang-aabuso, matinding pagnanais ng kalayaan at pagbabago. Dagdag pa ni Largo (2021) nagbibigay ito ng mas malalim na pag-unawa sa mga usaping panlipunan. Makatutulong rin ito upang maunawaan at maanalisa ang layunin ng may-akda sa mga pangyayari sa nobela sapamamagitan ng pagtukoy sa panahon kung kailan ito nasulat. Sa ganitong sitwasyon madaling maiuugnay ng mga mag-aaral ang sariling karanasan at pangyayari sa kasalukuyan sa mga kaganapang binabanggit sa Noli Me Tangere. Samakatuwid, mahalaga na nauunawaan ng mag-aaral ang tema at pinagmulang panahon ng binabasang akda upang mapabilis ang pag-unawa sa nilalaman nito.

Sa kabilang banda, ang pagkakaroon naman ng mga mag-aaral ng kasanayan sa replektibo at mapanuring pag-iisip ang isa sa dapat isa alang alang upang magkaroong ng ganap na pag-unawa at pagkatuto ang mga mag-aaral sa nobelang Noli. Katunayan ayon kay Edullantes et al. (2018) makatutulong ang kritikal at mapanuring na pag-iisip ng mga mag-aaral upang maunawaan ang masalimuot na pahayag, mga simbolismo, mahahabang dayalogo at kawing ng mga pangyayari at kaganapan sa nobela. Matutukoy rin ang mga nakatagong mensahe sa bawat kabanata sapamamagitan ng paglilimi at pag-aanalisa sa mga ito. Dagdag pa rito nina Palma at Tubo (2019) mas nakauunawa ng mga komplikadong tema, at matalinhagang pahayag na ginamit sa Noli Me Tangere ang mga mag-aaral na may mataas na antas ng mapanuri at kritikal na pag-iisip at naiiugnay ito sa sariling pagninilay at pag-unawa. Sa ganitong paraan napadadali ang pag-unawa kung nailalagay ng mag-aaral ang sarili sa sitwasyon ng kanyang binabasa, nakapagbibigay din ng matalinong hatol batay sa hinihingi ng sitwasyon (Bautista, 2017).

Dapat ding bigyang pansin ang wika, estilo at kasanayang komunikatibo ng mga mag-aaral. Isang hamon sa pag-unawa ng mga mag-aaral ang paggamit ng malalim na salita,

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

mahabang mga pahayag, masalimuot na dayalogo, mga metapora, simbolismo at analohiya. Samantalang mapadadali naman ang pag-unawa sa nobela kapag may sapat na kasanayan dito. Maiiwasan din ang mababaw na pagtingin dito at pagtuturing na nobela na dapat basahin lamang na dapat aralin (Torres 2020). Susog dito ang pag-aaral nina Centino et al. (2024) na nagsasabi na mas nakauunawa ng komplikadong pahayag at estilo ng pagsulat ang mga mag-aaral na may mataas na antas ng kasanayang komunikatibo pasulat man o pasalita. Dagdag pa nila, makatutulong din ito upang maunawaan ng mga mag-aaral ang mga nakatagong mensahe at kaisipan na naglalantad naman sa mensahe ng nobelang Noli Me Tangere at maiiwasan ang pagbibigay ng magkakaiba at nagsasalungatang interpretasyon sa akda.

Habang lantad at hindi naging maingat si Dr. Rizal sa pagtalakay niya sa nobela ng usaping may kaugnayan sa moralidad. Matapang na inilarawan ang usaping labag sa moralidad ng mga Pilipino na tiyak na makakapagpa isip o makaaapekto sa pag-unawa at pagbibigay interpretasyon sa akda bilang kabuoan. Katunayan, ipinakita sa pag-aaral ni Paranas (2020) ang kahalagahan ng moralidad sa pag-unawa sa akda na nakabatay sa teorya ng moral na pag-unlad ni Lawrence Kohlberg. Mula rito napag-alaman na taliwas ang nobelang Noli sa 10 yugto na nagpapakita ng katungkulang moral dahilan upang magdulot ito ng magkakaibang interpretasyon at pagtanggap sa akda. Dagdag pa niya, dapat gamitin ang akda hindi lamang sa pag-aaral ng Filipino kundi maging materyal sa kritisismo, etika at moralidad. Samantalang nagkakaroon naman ng pag-aalinlangan ang ilan sa pagpapalalim ng pag-unawa rito dahil sa maaari itong makaapekto sa kanilang paniniwala at pananampalataya. Lalo pa at lantad ang pagpapakita ng di makatarungang gawi, pag-uugali at imoralidad ng ilang karakter (Nazareno et al., 2019).

Mula sa mga nailatag na datos mapatutunayan na mayroong pangangailangan sa pagpapataas sa antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral. Sa pagtukoy sa mga tiyak na salik na nakabatay sa mga kompitensi na dapat malinang na tiyak na nakaaapekto ganap na pag-unawa sa akda. Ito ang mga naging batayan ng mananaliksik sa pagbuo ng isang anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagkatuto sa nobelang Noli Me Tangere. Kung saan nakabatay ang mga kaugnay na gawain sa mga kompitensing dapat na malinang at kailangan ng pagpapahusay. Mga gawaing hindi lamang humihikayat ng isang aktibo at kolaboratibong pagkatuto (Mendoza, at Sultan, 2020).

Dagdag pa rito, ayon sa pag-aaral ni de Jesus (2022) malaki ang maitutulong ng pagbuo ng materyal ng mag-aaral sa pagkatuto ng Noli Me Tangere na nababatay sa kanilang pangangailangan at kompitensing dapat na malinang sa huling markahan sa ikasiyam na baitang. Mayroong 95.96 bahagdan ang pinagsamang bahagdan na nagsasabing epektibo at nakatulong ang SLM (Self Learning Module) sa kanilang pagkatuto at pag-unawa sa nobela samantalang 4.04 bahagdan naman ang pinagsamang tugon na nagsasabing kailangan pa ng pagsasaayos at hindi naging epektibo ito sa kanilang pagkatuto. Patunay lamang na malaki ang naitutulong ng mga kaugnay na gawain na makahihikayat sa mga mag-aaral na mag-isip at unawain ang nilalaman ng nobela. Dagdag pa ni Paranas (2020) magbibigay ng mas komprehensibong pag-unawa ang pag-aaral sa iba't ibang konteksto. Sapamamagitan ng mga mapanghamong gawain sa klase na hihikayat sa mga mag-aaral na maging aktibong kasangkot sa pagkatuto. Makatutulong din ito upang maunawaan ang nobela sa kasalukuyang panahon.

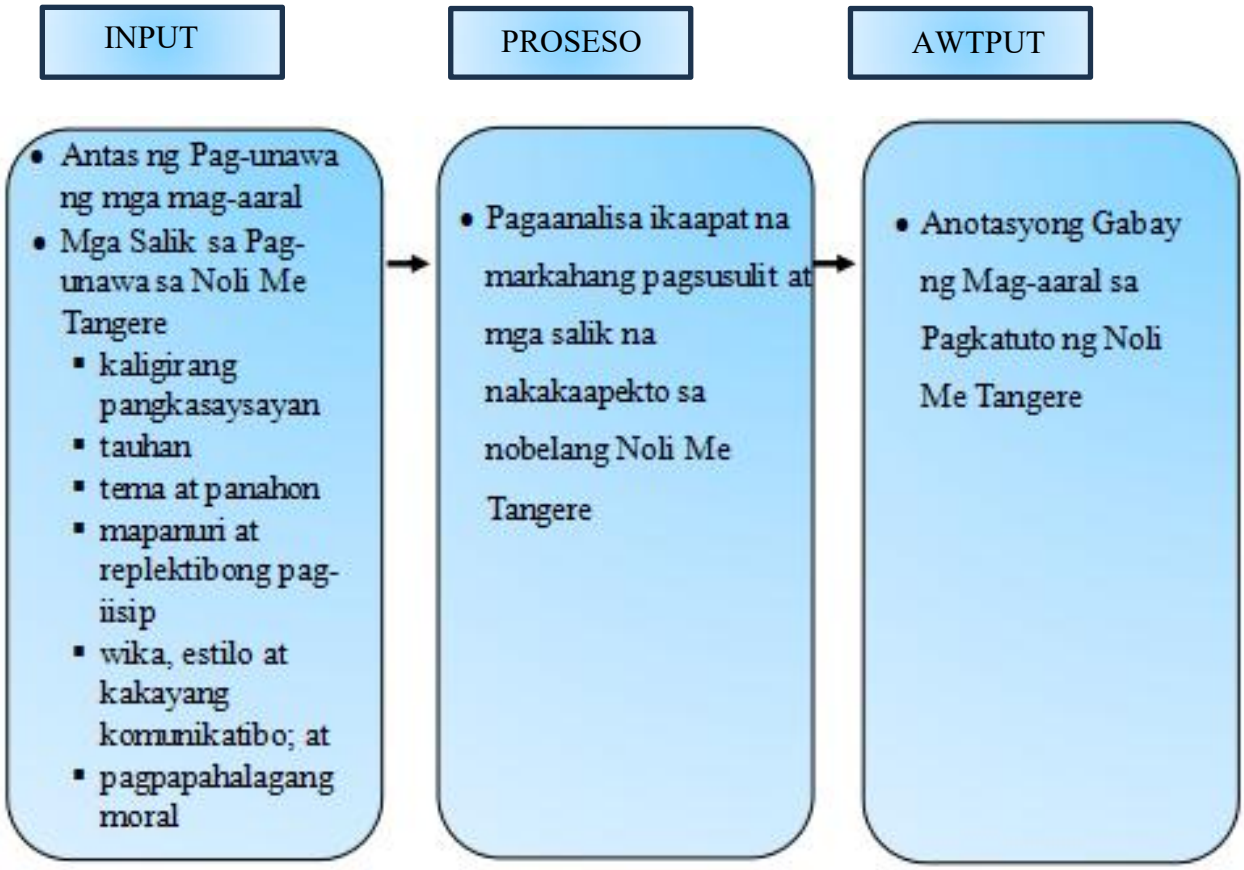
Kaugnay parin ito, binanggit sa pag-aaral na isinagawa ni Santos (2021) na lubhang maraming hamon ang kinakaharap ng kapwa mag-aaral at guro sa pag-aaral ng Noli Me Tangere. Katunayan isa sa mga naging obserbasyon dito ang bigat ng nilalaman nito. Ang makasaysayang konteksto, malalim na gamit ng wika, mga simbolismona tunay na mahirap unawain. Kaya

Online ISSN: 3082-5121
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields

naman makatutulong ang pagbuo ng suportang kagamitan na makatutulong sa mag-aaral na mapalalim ang kanilang pag-unawa sa aralin sa paraang magaan at hindi nakararamdam ng presyur. Sa ganitong paraan, sapamamagitan ng mga kolaboratibong gawain mas madaling nauunawaan ang nilalaman at mensahe ng akda, maging ang tunay nitong layunin sa mga mambabasa lalo na sa mga kabataan sa kasalukuyang panahon. Dagdag pa niya, makatutulong din ang paggamit ng makabagong teknolohiya upang maging mas kapana-panabik ang mga gawain sa loob ng klase. Paradigma ng Pag-aaral

Pigura 1

Paradigma ng pag-aaral hinggil sa Mga Salik na Nakakaapekto sa Pag-unawa sa Nobelang Noli Me Tangere

Ipinakikita ng paradigma ng pananaliksik ang mahalagang baryabol na nagpapakita ng makabuluhang ugnayan ng bawat konsepto ng pag-aaral. Sa **input** ng pananaliksik, ang pagtukoy sa Antas ng Pag-unawa ng mga Mag-aaral, at ang mga salik sa pag-unawa ng sa nobelang Noli Me Tanghere na nakabatay sa kompitensi na nakasaad sa kurikulum – ang kaligirang pangkasaysayan, tauhan, tema at panahon, mapanuri at replektibong pag-iisip, wika, estilo at kasanayang komunikatibo, at pagpapahalagang moral. Maingat na bumuo ang mananaliksik ng talatanungang tseklis sa gabay ng DepEd Memorandum Blg. 073, s. 2020, na may pamagat na

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

"Implementation of the Most Essential Learning Competencies (MELCs)" Hiningi rin ng tulong sa tagapayo at ilang dalubguro para sa pagwawasto at kaangkupan nito.

Makikita naman sa **proseso** ang pagaanalisa sa resulta ng ikaapat na markahang pagsusulit at ang mga salik na higit na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere.

Panghuli, ang **awput** kung saan inaasahang mabubuo ang **Anotasyong Gabay** batay resulta ng pananaliksik at mga nakalap na datos bilang kagamitan sa pagkatuto ng mga mag-aaral sa nobelang Noli Me Tangere.

Saklaw at Limitasyon

Saklaw ng pananaliksik na ito ang pagtukoy sa antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral, mga salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere at ang halagang ugnayan sa pagitan ng dalawang baryabol na nabanggit. Naging tuong lamang sa pananaliksik ang 23 kompitensi. Ginamit sa pag-aaral na ito kwantitatibong metodo at disenyong deskriptib-ebalwatib para lebal ng pag-unawa at mga salik na nakaaapekto. Samantalang disenyong deskriptibong-korelasyunal (Descriptive-correlation) upang makalap ang mga datos na kainailangan sa pananananaliksik at matukoy ang halagang unayan ng antas ng pag-unawa at mga salik na tinuran. Masusing inalisa ang mga nakalap na datos mula sa mga kalahok at naglapat ng angkop na pamamaraang estadistiko upang bigyang kahulugan ang mga ito.

Ayon sa ipinag-uutos ng batas sa bisa ng Republic Act 1425 o Jose Rizal Law, ituturo sa pampubliko at pribadong paaralan ang Noli Me Tangere sa ikaapat na markahan sa ikasiyam na baitang. Kaya ginamit ng mananaliksik ang resulta ng ikaapat na markahang pagsusulit ng mga mag-aaral sa ikasiyam na baitang taong panuruan 2023-2024 upang matukoy ang antas ng kanilang pag-unawa sa nobela. Samantalang bumuo rin ng talatanungang tseklis na mayroon anim na bahagi: kaligirang pangkasaysayan, tauhan, tema at panahon, mapanuri at replektibong pag-iisip, wika, estilo at kasanayang komunikatibo at pagpapahalagang moral. Binubuo ang bawat bahagi ng 10 pahayag kaya naman may kabuoan itong 60. Ang 23 kompitensi ang ginamit sa pagbuo ng talatanungan sang-ayon sa isinasaad ng DepEd Memorandum Blg. 073, s. 2020, na may pamagat na *"Implementation of the Most Essential Learning Competencies (MELCs)"*.

Samatalang naging limitasyon ng pag-aaral ang bilang ng mga kalahok kung saan ang mga mag-aaral na nakakuha lamang ng pinakamababang kaalaman at mababang kaalaman ang naging kalahok at hindi ang lahat ng kumuha ng pagsusulit. Gayun din, hindi na sunod sunod ang pagtalakay sa nobela na nagmumula unang kabanata hanggang sa pinaka ika-64 na kabanata. Nahahati na lamang ito sa tatlong aralain – Aralin 1: Kaligirang Pangkasaysayan ng Noli Me Tangere, Aralin 2: Ang Mga Tauhan ng Noli Me Tangere at Aralin 3: Mahahalagang Pangyayari sa Mahahalagang Tauhan ng Noli Me Tangere na may apat pang may tiyak na paksa ang 3.1 Crisostomo Ibarra, 3.2 Elias, 3.3 Maria Clara at 3.4 Sisa. Kaugnay nito, may mga kabanata na nadadaplisan na lamang o hindi na natatalakay habang may ilan naman na nauulit.

Ginamit ang *purposive sampling* sa pagpili ng naging tagatugon. Nagsilbing kalahok sa pananaliksik na ito ang mga mag-aaral na nakakuha ng mababang puntos at kabilang sa may mababang kaalaman binubuo ng 10 at pinaka mababang kaalaman na may bilang na 71 na may kabuuang 81. Ginamit ang lisensyadong IBM Statistics 25 na ginagamit din ng paaralang gradwado sa Lucena upang bigyang interpretasyon ang mga datos satulong ng istaistisyan. Ginamit ang paglalapat estatistikal sa tulong ng isatistisyan, ang *SPSS* at *Tally Tool* na

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

lisensyado sa isa sa paaralang gradwado sa Lucena ang ginamit na instrumento upang bigyang interpretasyon ang resulta ng nakalap na datos mula sa mga naging tugon.

Batay sa resulta ng nakalap na datos nabuo ang anotasyong gabay ng mga mag-aaral sa pagkatuto ng Noli Me Tangere.

Depinisyion ng Katawagan

Upang higit na maunawaan at magkaroon ng kalinawan ang mga katawagan, binigyan ng mananalisik ng depenisyon ang mga sumusunod batay sa operasyonal na paggamit nito sa pananaliksik:

Anotasyong Gabay ng Mag-aaral sa Pagkatuto. Kaugnay at alternatibong gawaing panggramatika at literatura na makahihikayat ng mas malalim na pag-unawa.

II. Metodolohiya ng Pag-aaral

Disenyo ng Pananaliksik

Ginamit sa pag-aaral na ito kwantitatibong metodo at disenyong deskriptib-ebalwatib para sa una at ikalawang layunin upang ilarawan at suriin ang antas ng pag-unawa at mga salik na nakaaapekto sa pag-unawa sa nobela Noli. Sa pagkuha ng tugon ng mananaliksik ginamit sa unang layunin ang resulta ng isinagawang ikaapat na markahang pagsusulit ng mga mag-aaral sa ikasiyam na baitang at sarilig likhang talatanungang tseklis naman sa pagtukoy sa mga salik.

Deskriptibong-korelasyunal naman ang ginamit sa ikatlong layunin upang malaman ang halagang unayan ng antas ng pag-unawa at mga salik sa pag-unawa. Masusing sinuri ang mga datos mula sa mga kalahok at naglapat ng angkop na pamamaraang estadistiko gamit ang ang lisensyadong SPSS na ginagamit din ng isa sa gradwadog paaralan sa lungsod ng Lucena upang bigyang interpretasyon ang mga datos satulong ng istaistisyan.

Mula sa kinalabasan ng pag-aaral bumuo ang mananaliksik ng anotasyon gabay ng mag-aaral sa pagkatuto ng Noli na makatutulong upang mapataas ang antas ng kanilang pag-unawa sa akda at magkaroon ng maayos na daloy ng pagtuturo at pagkatuto sapamamagitan ng mga iteraktibo at kolaboratibong gawain sa loob ng klase.

Lokal ng Pag-aaral

Isinagawa ang pananaliksik na ito sa paaralan na matatagpuan sa isa sa mga bayan sa lalawigan ng Quezon. Pinili ng mananaliksik ang isa sa Junior High School sa bayang ito dahil sa suliranin at personal na danas ng mga mag-aaral at guro partikular ang pagtalakay sa obra ni Dr. Rizal na Noli Me Tangere. Sa usaping pagtuturo at pagkatuto, limitado ang mga gawain na maaaring kasangkutan ng mga mag-aaral. Hindi sila nabibigyan ng pagkakaton na manood ng teyatro o palabas, magsagawa ng lakbay-aral sa mga paaralan o lugar na nasa labas ng isla dahil sa hindi pinahihintulutan ang ganitong gawain para sa siguridad at kaligtasan ng mga guro at mag-aaral. Gayunpaman, ngayong taon lang inilunsad ng departamento ng Filipino (JHS) sa nasabing paaralan ang programang AKAP (Aruga sa kultura, Kamalayang pampanitikan, Adbokasiya ng wika at Pagkilala sa identidad ng lahi). Layunin na mapanatili at buhayin ang pagmamahal ng mga mag-aaral sapamamagitan ng pagsulat ng lokal na akda at pagpapakita ng

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

pagpapahalaga sa literatura. Hilaw at bata pa ang programa, walang direktang kaugnayan sa mga akda ni Rizal naroon ang pagnanais na maipakita at buhayin ang yaman ng literatura ng bansa.

Sa kabilang banda habang patuloy ang pagpapaigting na mabigyang tuon ang pagpapahalaga sa literatura tulad na lang ng Noli, nakalulungkot lang na taon -taon bago ang pagsisimula ng pagtalakay sa ikaapat na markahan kinakailangang gumugol ng oras at panahon para sa pagbabalik aral sa ilang mahahalagang tagpo at tauhan upang maunawaan ang mga kasunod na pangyayaring nakatala sa ikalawang nobela. Ito ang nagtulak sa mananaliksik na isagawa ang pananaliksik sa lokal kung saan siya kasalukuyang nagtuturo upang masolusyunan ang suliraning ito at makatulong narin sa iba pa.

Populasyon at Sampol ng Pananaliksik

Ginamit ang purposive sampling sa pagpili ng kalahok sa isinagawang pananaliksik kung saan ginamit na batayan ang ikaapat na markahang pagsusulit upang matukoy ang mga mag-aaral na nakakuha ng mababang puntos at kabilang sa may mababang kaalaman binubuo ng 10 at pinaka mababang kaalaman na may bilang na 71 na may kabuoang 81 mula sa kabuuang bilang na 239. Ang 2 mag-aaral na lumipat ng paaralan ay hindi kabilang sa mga tagatugon dahil hindi naman sila kasama sa may pinakamababa at may mababang antas ng pag-unawa. Samantalang hindi rin isinama ang 6 na bagong lipat sa paaralan sapagkat hindi sila nakakuha ng parehong pagsusulit noong sila ay nasa ikasiyam na baitang. Ginamit ang lisensyadong SPSS na ginagamit din ng isa sa gradwadong paaralan sa lungsod ng Lucena upang bigyang interpretasyon ang mga datos satulong ng istaistisyan. Nagmula ang mga kalahok sa limang pangkat sa ikasampung baitang ng lokal ng pananaliksik.

Ang mga mag-aaral sa ikasampung baitang ang piniling magsilbing kalahok sa pananaliksik na ito sapagkat sang-ayon sa Gabay ng Kurikulum 2016 na inilabas ng Kagawaran ng Edukasyon, ang pagtuturo ng Noli Me Tangere ay sa baitang 9 (p.172-174) samakatuwid naituro na sa kanila ang aralin. Ang kaangkupan ng kanilang mga tugon ang magbibigay nilaw sa mga suliranin na kinakaharap ng mga mag-aaral sa pag-unawa sa akda. Mayroon nang personal na danas sa pagbabasa at pag-unawa sa akda ang mga mag-aaral na ginamit sa pagtukoy sa kung ano nga ba ang mga salik na lubos na nakaaapekto sa kanilang pag-unawa sa nilalaman ng nobela na nagdulot sa kanila ng kalituhan o dahilan upang di maunawaan ang nilalaman nito.

Instrumento ng Pananaliksik

Ginamit na instrumento sa pagtukoy sa antas ng pag-unawa sa nobela ang resulta ng ikaapat na markahang pagsusulit ng mga mag-aaral na nasa ikasiyam na baitang taong panuruan 2023-2024 upang masagot ang unang layunin. Tinukoy ang resulta ng pagsusulit gamit ang iskala na 1 – may napakataas na kaalaman, 2 – may mataas na kaalaman, 3 – may mababang kaalaman at 4 – may napakababang kaalaman.

Samantalang sa pagsasakatuparang ng ikalawang layunin bumuo ng sariling gawang talatanungang tseklis para sa pagtukoy sa salik na nakaaapekto sa pag-unawa sa akda kung saan mayroon anim na bahagi: kaligirang pangkasaysayan, tauhan, tema at panahon, mapanuri at replektibong pag-iisip, wika, estilo at kasanayang komunikatibo at pagpapahalagang moral.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

Ginawang batayan ang 23 na kompitensing kailangang malinang ng mga mag-aaral sa ikaapat na markahan sang-ayon narin sa bisa ng inamyendahang Batas Republika Blg. 10533 - Enhanced Basic Education Act of 2013 na DepEd Memorandum Blg. 073, s. 2020, na may pamagat na "Implementation of the Most Essential Learning Competencies (MELCs)" na ginagamit na batayan sa pagtuturo at pagsasaayos ng aralin hanggang sa kasalukuyan upang masagot naman ang ikalawang layunin. Gumamit ang mananaliksik ang Likert Schale sa binuong talatanungan at tinukoy ang resulta ng tugon sa epekto ng mga salik gamit ang iskala na 4 – may napakataas na epekto, 3 – may mataas na epekto, 2 – may mababang epekto at 4 – may napakababang epekto.

Dumaan sa pagsusuri at balidasyon ng dalawang dalubguro sa pampublikong paaralan, at isang bihasa mula sa pribadong paaralan, mga dalubhasa larangan ng asignaturang Filipino partikular sa pagtuturo ng nobelang Noli Me Tangere. Isinaalang alang ng mananaliksik ang kanilang puna, suhestyon para higit na mapabuti ang binuong materyal. Isinagawa naman, paunang pagtataya (pilot testing) sa isa sa mga Integrated School sa lokal ng pananaliksik noong ika-7 ng Enero, 2025 sa tulong ng kanilang punong guro I at isang guro sa Filipino upang masukat ang kaangkupan nito. Nagsilbing kalahok ang 43 mga mag-aaral sa ikasampung baitang. Nasa pagitan ng $0.9 > \alpha \geq 0.8$ na may interpretasyon na mataas (good) ang resulta ng Cronbach's alpha nangangahulugan na maayos ang pagkakabuo ng taatanunga. Nakabatay sa ginagamit ng Sachred Heart College na Statistic Guide Revision 2021 ang mga pagbibigay interpretasyon na ginamit ng mananaliksik.

Paraan ng Pangangalap ng Datos

Sa pangangalap ng datos ang mananaliksik nagtalaga ng hakbang na upang maisagawa ito ng maayos. Hiningi muna ng pahintulot ang mananaliksik upang maipasuri ang sa binuong talatanungan sa tulong ng pandistritong tagapamanihala, ulong-guro at dalubguro. Kasunod nito, ang liham sa kagawaran ng edukasyon partikular sa dibisyong nakasasakop sa paaralan, gayundin sa pandistritong tagapamanihala, sa punong guro na namamahala sa paaralan kung saan isinagawa ang pagpapasagot sapamamagitan ng isang pormal na liham pahintulot. Pormal ding kinausap ng mananaliksik ang punong guro ng paaralan upang maipaliwanag ang layunin ng pag-aaral. Para sa seguridad at kaligtasan ng mga mag-aaral humingi rin ng pahintulot sapamamagitan ng liham ng pagsang-ayon sa mga magulang at mga mag-aaral na magiging kalahok sa pananaliksik. Sa tulong ng istatistisyan, sinuri at ginawang batayan sa binuong anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagkatuto ang mga datos na nakalap.

Paglalapat Estatistikal

Sa pag-aanalisa sa datos mula sa kopyutasyon, pagsusuri at interpretasyon ang mga datos na nakalap ay ginamitan ng paglalapat estatistikal sa tulong ng isatistisyan, ang SPSS Statistics at Tally Tool na lisensyado sa isa sa paaralang gradwado sa Lucena ang ginamit na instrumento upang bigyang interpretasyon ang resulta ng nakalap na datos mula sa mga naging tugon. Ang paglalapat ng angkop na estatistika ang mga datos para sa kaangkupan ng resulta sa pagbibigay ng interpretasyon at kongklusyon. Gumamit ang mananaliksik ng Percentage Rating upang malaman ang Antas ng Pag-unawa ng mga Mag-aaral. Samantalang ginamit naman ang

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

Weighted Arithmetic Mean upang malaman ang epekto ng mga salik sa pag-unawa ng mga mag-aaral. Sa pagkuha naman sa epekto ng salik sa pag-unawa ginamit ang test of normality at upang malaman kung parametric o nonparametric test ang statistical tool na gagamitin. Mula dito natukoy na gagamit ng Shapiro-Wilk Test. Sa pag aanalisa sa halagang ugnayan ng antas ng pag-unawa at epekto ng mga salik sa pag-unawa ng mga mag-aaral ginamit ang Spearman Rank Order Correlation at Pearson r Correlation.

IV. Resulta at Pagtalakay

Mula pagbibigay interpretasyon sa mga nakalap na datos ang sumusunod ang kinalabasan ng pananaliksik:

1. Sa antas ng Pag-unawa, mahihinuha na nakakuha ng pinakamataas na bahagdan na 39.1 o binubuo ng 92 mag-aaral ang may qualitative index na May Kaalaman, sinundan ng ito ng 30.2 o binubuo ng 71 mag-aaral naman ang May Pinakamababang Kaalaman, 26.4 bahagdan o 62 mag-aaral naman ang May Napakataas na Kaalaman, at pinakamababang bahagdan ang nakuha ng May Mababang Kaalaman na binubuo lamang ng 4.3 bahagdan o 10 mag-aaral.

2.Batay sa kabuoan ng mga salik na nakakaapekto sa pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere, nakuha ng pinakamataas na kabuoang WAM na 3.32 o may qualitative index na May Pinakamataas na Epekto ang Mapanuri at Replektibong Pag-iisip, sinundan ng Wika, Estilo at Kasanayang Komunikatibo na may WAM na 3.27 o May Napakataas na Epekto, May kabuoang WAM naman na 3.25 o May Mataas na Epekto ang Tema at Panahon, samantalang may kabuoang WAM na 3.19 o May Mataas na Epekto ang Pagpapahalagang Moral, at ang Kaligirang Pangkasaysayan ang nakakuha ng pinakamamabang kabuoang WAM 3.11 o May Mataas na Epekto.

2.1 Mayroong kabuoang WAM na 30.07 at may qualitative index na May Mataas na Epekto ang salik na Kaligirang Pangkasaysayan sa antas ng pag-unawa sa nobela. Makikita rin na nakakuha ng pinakamataas na WAM na 3.31o May Mataaas na Epekto, sinundan ng WAM na 3.12 o May Mataas na Epekto, at WAM na 3.10 o May Maatas na Epekto. Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 2.99 o May Mataas na Epekto.

2.2Batay sa Tauhan, nagtamo ito ng kabuoang WAM na 3.11 at may qualitative index na may mataas na epekto. Nakakuha naman ng pinakamataas na WAM na 3.41o May Napakataas na Epekto, sinundan ng WAM na 3.19 o May Mataas na Epekto, at may WAM na 3.17 o May Maatas na Epekto. Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 2.98 o May Mataas na Epekto

2.3Samantala sa Tema at Panahon mayroong kabuoang WAM na 3.25 at may qualitative index na may mataas na epekto. Nakakuha ng Pinakamataas na WAM na 3.64 o may napakataas na epekto, sinundan ng WAM na 3.32 o May Napakataas na Epekto, at WAM na 3.28 o May Napakataas na Epekto. Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 2.96 o May Mataas na Epekto.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

2.4Ang salik na Mapanuri at Replektibong Pag-iisip naman ang nakakuha ng kabuoang WAM na 3.32 at may qualitative index na napakataas na epekto. Kung saan may pinakamataas na WAM na 3.72 o may napakataas na epekto, sinundan ng WAM na 3.42 o May Napakataas na Epekto, at WAM na 3.40 o May Napakataas na Epekto. Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 3.06 o May Mataas na Epekto.

2.5Ang wika, estilo at kasanayang komunikatibo ang nakakuha ng kabuoan WAM na 3.27 at may napakataas na epekto. May pinakamataas na WAM na 3.67 o may pinakamataas na epekto, sinundan ng WAM na 3.37 o May Napakataas na Epekto, at WAM na 3.35 o May Napakataas na Epekto. Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 2.88 o May Mataas na Epekto.

2.6Sa pagpapahalagang moral bilang salik sa pag-unawa nakakuha ng kabuoang WAM na 3.19 o may mataas na epekto. Mayroong pinakamataas na WAM na 3.46 o may qualitative index na napakataas na epekto, sinundan ng WAM na 3.32 o May Napakataas na Epekto, at WAM na 3.21 o May Mataas na Epekto.

2.7Sa kabilang banda, nakakuha naman ito ng pinakamababang WAM na 2.98 o May Mataas na Epekto.

3Walang halagang ugnayan ang Antas ng Pag-unawa sa (M= 3.07, SD=.333) t(79) = .098, p = .919 Tauhan (M= 3.10, SD=.338) t(79) = -.516, p = .609, Tema at Panahon (M= 3.24, SD=.289) t(79) = .409, p = .681, Mapanuri at Replektibong Pag-iisip (M= 3.31, SD=.258) t(79) = -.258, p = .800, Wika, Estilo at Kasanayang Komunikatibo (M= 3.26, SD=.263) t(79) = -.740, p = .459, Pagpapahalagang Moral M= 3.19, SD=.342) t(79) = -.391, p = .699, at Kabuoan na (M= 3.20, SD=.217) t(79) = -.169, p = .865.

4Bumuo ng anotasyong gabay sa pagkatuto ng mga mag-aaral sa nobelang Noli Me Tangere na magiging katuwang sa pag-unawa sa nobela.

Kongklusyon

Batay sa resulta ng pag-aaral ang mga sumusunod ang nabuong konklusyon:

1.Mataas ang bilang ng May Kaalaman sa nobela gayunpaman, mapapansin na hindi ito nalalayo sa May Mababang Kaalaman, ibigsabihin mayroon paring puwang para sa pagrerepaso at pagsasaayos para higit na mapataas pa ang antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral sa akda. Nangangahulugan din na mayroong suliranin o hadlang sa kanilang pag-unawa kaya hindi nagiging ganap ang kanilang pagkatuto.

2. Ang Mapanuri at Kritikal na Pag-iisip ang salik na mayroong pinakamalaking epekto sa Pag-unawa sa nobelang Noli Me Tangere na may desktipsyong Napakataas na Epekto. Nangangahulugan na kinakailangang makahihikayat sa mga mag-aaral na mag-nilay at paganahin ang kanilang mapanuri, kritikal at replektibong na pag-iisip para sa lubos na pagkatuto.

3.Hindi kinakitaan ng halagang ugnayan ang ang antas ng pag-unawa at mga salik na nakaaapekto sa pag-unawa ng mga mag-aaral.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal
of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

4.Nabuo ang anotasyong gabay ng mag-aaral sa pagkatuto na naglalaman ng mga alternatibo at kaugnay na gawain na magagamit upang mahasa ang kasanayan ng mga mag-aaral at mas interaktibo ang talakayan sa klase. Maaari ring gawing materyal upang mapataas ang antas ng pag-unawa ng mga mag-aaral sa akda lalo pa nga at nakaangkla ito sa mga kasanayang dapat malinang sa mga mag-aaral lalo na sa ikaapat na markahan sa ikasiyam na baitang.

Rekomendasyon

Sa tulong ng kinalabasan at konklusyon ng pag-aaral, iminungkahi ng mananaliksik ang sumusunod na rekomendasyon:

Para sa mga Mag-aaral

1.Gamitin at ingatan ang binuong anotasyong gabay sa pagkatuto upang higit na makatulong sa mas mabilis na pag-unawa sa nobela.

2.Gamitin ang binuong materyal upang maging aktibong kalahok sa pagtalakay ng aralin sa paraang mas madali itong maunawaan.

3.Maging masinop sa paggamit nito sa pag-aaral Gumamit ng mga estratehiya, gawain at laro na makatutulong sa mga mag-aaral upang madaling matandaan at maunawaan ang araling tinalakay.

4.Mas maging masinop sa paggamit sa materyal upang mahikayat din ang mga mag-aaral na makiisa at maging aktibong kasangkot sa talakayan.

5.Maging maparaan at paglaanan ng panahon ang gawaing pagbabasa. Maaaring gumamit ng gadgets sa pagbabasa upang hindi na kailangang bumili ng aklat.

Para sa mga Guro

1.Gamitin bilang pangunahing kasangkapan sa pagtuturo ng Noli Me Tangere ang anotasyong gabay sa pagkatuto na binuo dahil sa mga gawaing angkop sa pangangailangan ng mga mag-aaral.

2.Pagyamanin ang paggamit sa anotasyong gabay sapamamagitan ng tamang pagsubaybay sa pagpapagamit dito.

3.Gumamit ng mga kaugnayn na estratehiya, gawain at laro na makatutulong sa mga mag-aaral upang madaling matandaan at maunawaan ang araling tinalakay.

4.Mas maging malikhain sa mga ginagamit na pamamaraan sa pagtuturo upang mahikayat ang mga mag-aaral na makiisa at maging aktibong talakayan.

5.Gumamit ibang pamamaraan sa pagtuturo maliban sa pag-uulat upang hindi kabagutan ng mga mag-aaral ang pag-aaral ng literatura partikular ang nobela.

Para sa Koordineytor sa Filipino

1.Sikapin na mapagyaman ang paggamit ng mga mag-aaral sa binuong materyal sa pagkatuto.

Online ISSN: 3082-5121
Aloysian Interdisciplinary Journal of Social Sciences, Education, and Allied Fields
https://aijsseaf.com
Volume 2 Issue 10 (2026)

2.Magsagawa ng LAC (Learning Action Cell) sa mga kapwa guro sa Filipino upang makabuo ng kongkretong plano o programang para sa pagpapanatili ng pagmamahal at pagpapahalaga sa literatura ng bansa.

3.Hikayatin ang mga guro sa Filipino na bumuo ng lokal na materyal na maaaring ipagamit sa mga mag-aaral sa magkakaibang baitang.

4.Hikayatin ang mga guro na bumuo ng kagamitan ng mga mag-aaral at/o guro sa pagtuturo ng Filipino na maaaring gawing katuwang sa pagtuturo ng wika at pantikan sa asignaturang Filipino.

5.Mahimok ang mga guro na mas pag-ibayuhin ang pagpapabuti sa pagtuturo sa mga akda at literatura at makabuo ng mga programa na susuporta sa pagmamahal sa literatura ng bansa gamit ang mga akdang tulad ng Noli.

Para sa Pansangay na Tagapamanihala ng Paaralan

1.Iminumungkahi na sa pangunguna ng mga may mataas na katungkulan sa Sangay ng Quezon na hikayatin ang mga guro na mas maging malikhain sa pagtalakay ng mga araling tulad ng Noli. Maaari nilang halawin o gamitin ang binuong anotasyon upang ipagamit sa mga mag-aaral upang magsilbing gabay sa kanilang pagkatuto ng aralin.

2.Iminumungkahi na hikayatin ang pamunuan na ipagamit ang binuong anotasyong gabay sa mga mag-aaral sa ikasiyam na baitang bilang pangtuwang na kagamitan sa pag-unawa sa nobela.

3.Maglaan ng sapat na materyal na maaaring magamit ng mga guro sa pag imprenta ng anotasyong gabay upang maipagamit sa mga mag-aaral.

4.Makatutulong din ito bilang saligan sa pagbibigay ng angkop at kongkretong solusyon sa mga suliraning kinakaharap ng mga mag-aaral sa kanilang pag-aaral ng mga akdang malaki ang implikasyon sa ating pagka-Pilipino.

Para sa Susunod na Mananaliksik

1.Gamitin nabuong materyal, ang anotasyong gabay upang masukat ang kaangkupan at kabisaan nito sa pagpapataas ng antas ng pag-unawa sa nobela.

2.Magsagawa ng kaugnay na pag-aaral gamit ang iba pang salik na labas sa kurikulum at kompitensing dapat malinang. Maaaring nakabatay panlabas o personal namang danas ng mga guro at mag-aaral.

nobela, pang-unawa, salik.

Sanggunian

Adulog, M. A., et al. (2023). Filipino Students' Reading Ability: A Note on The Challenges and Potential Areas for Improvement. *International Journal of Education and Teaching Zone*, *2*(2), 10-06. https://doi.org/10.57092

Aguilar, F. Jr. (2021). Learning Without Reading Noli Me Tángere: The Rizal Law in Two Public High Schools. *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, *69*(3). http://philippinestudies.net/ojs/index.php/ps/article/view/5096

Alvarado, E. (2019). Luha Ng Buwaya: Wika at Isyung Sosyo-Politikal Ng Mga Magsasaka. *International Journal of Research Studies in Education*, *8*(4), 67-75. https://doi.org/10.5861/ijrse.2019.4901

Aspillaga, E. (2021). *Paghahanda At Balidasyon Ng Strategic Intervention Material (SIM) Para Sa Paglinang Ng Kasanayan Sa Mapanuring Pagbasa* [Development and Validation of Strategic Intervention Material to Develop Critical Reading Skills]. https://aseanresearch.org/downloads/astr/publication/5/2%20ASPILLAGA.pdf

Bacomo et al. (2021). Modular Learning Efficiency: Learner's Attitude and Performance Towards Self-Learning Modules. *IoER International Multidisciplinary Research Journal*, *4*(2). https://orcid.org/0000-0001-5427-1365

Bautista, C. (2017). *Pag-unawa sa Tema ng Panitikan ng Lipunan*. Rex Book Store.

Bernardo, A. (2017). *Pagbasa at Pagpapahalaga sa Panitikan*. Manila: Rex Book Store.

Paylan S. (2024, March 25). Noli Me Tangere Unleashed. *February On View*,12(3), 45-47. https://evnreport.com/columns/noli-me-tangere/#

Brandon, D. (2021). *The Importance of Students Reading Comprehension*. https://www.aces.edu/blog/topics/home-family-urban/the-importance-of-reading-comprehension/

Calica, M. P. C. (2020). The Effect of Parental Characteristics and Home Resources on Reading Performance in The Philippines. *New Educational Review*, *62*, 1-176. https://bit.ly/3KZ7LSj

Caraig, R. V., & Quimbo, M. T. (2022). Assessing Reading Comprehension Difficulties in Core Science Subjects of Senior High School Students in A Private School in Calamba City, Philippines. *International Journal of Curriculum and Instruction*, *14*(3), 1983-2010.

Carlo, B. (2019). *Kahulugan at Kahalagahan ng Pagbasa*. Pinoy Newbie. https://www.pinoynewbie.com/ano-ang-pagbasa-kahulugan-kahalagahan-paraan-proseso/

Cerbolles, J. O. (2016). *Pagbasa at Pagsusuri ng Iba't Ibang Teksto Tungo sa Pananaliksik*. Lorimar Publishing.

Chavangklang, T., & Suppasetseree, S. (2018). Enhancing Thai EFL University Students' Reading Comprehension Through a Flipped Cooperative Classroom. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, *4*(3), 238-261. https://bit.ly/3vXSue8

Chaudhry, A. (2009). *Reading Preferences Among Different Generations: A Study of Attitudes and Choice among High School Students in one of the Public School in Cavite*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/268040028

Claessen, M., Dzidic, P., Boyes, M., Badcock, N., Nayton, M., & Leitao, S. (2020). Educators' Perception of The Impact of Reading for Young People. *Australian Journal of Learning Difficulties*, *25*(1), 93-111.https://doi.org/10.1080/19404158.2020.1734952 *(Note: Page numbers added based on DOI lookup, check if correct for your needs)*

Claudio, L. (2020). *Jose Rizal Liberalismo at Ang Balintuna Ng Kolonyalidad*. Ateneo de Manila University Press.

Clemente, J., & Cruz, G. (2019). *The life and works of Rizal*. C& E Publishing Inc.

Concha, C. (2022). Pagtatampok Sa Danas Ng Kamuwangan Sa Cinemalaya: Isang Panimulang Pagtatangka Sa Paglalarawan Ng Filipino Coming-Of-Age Cinema [Featuring the Experience of Understanding in Cinemalaya: A Preliminary Attempt to Define the Filipino Coming-Of-Age Cinema]. *Kawing Journal*, *6*(1), 89-106. https://philarchive.org/archive/TUGHAH

Congressional Policy and Budget Research Department. (2022). *Philippines' Performance in Creative Thinking Skills Assessment (PISA 2022)*. The House of Representatives. https://cpbrd.congress.gov.ph/?s=pisa

Constantino, R. (2014). *The Philippines: A Past Revisited*. https://siagrey.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/09/the-philippines-a-past-revisited-renato-constantino.pdf

Corona, J. (2022). *Impact Of Rediscovering Jose P. Rizal's Noli Me Tangere Through Adaptation in a Television Drama Series During the Post-Pandemic Situation in the New Normal*. ResearchGate. https://www.researchgate. net/publication/ 3673 60499_Impacts_of_Rediscovering_Jose_P_Rizal%27s_Noli_me_Tangere_through_Adaptation_in_Television_Drama_Series

Crossman, A. (2020, January 28). *Understanding Purposive Sampling: An Overview of The Method and Its Applications*. ThoughtCo. https://www.thoughtco.com/purposive-sampling-3026727

Cruz, I. (2016). *Ang Wika At Estilo Sa Noli Me Tangere Bilang Salamin Ng Panahon*. Ateneo de Manila University Press.

Danenbarger, J. (2019, August 28). What Makes a Novel Hard - And Is a Difficult Novel Worth Reading? *Medium*. https://medium.com/@danenbarger/what-makes-a-novel-hard-and-is-a-difficult-novel-worth-reading-ac18c674c28e

Dawkins, L. D. (2017). *Factors Influencing Student Achievement in Reading*. ScholarWorks. https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/3601/

De Guzman, J., & Abangon, B. (2021). Kakayahan ng Mga Guro Sa Pagtuturo ng Mga Mag-Aral sa Asignaturang Filipino Sa Senior High School. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*, *5*(10), 125-137. https://www.ajhssr.com/wp-content/uploads/2021/10/P21510125137.pdf

De Jesus, L. (2022). Self-Paced Learning in Exploring Noli Me Tangere During The COVID-19 Pandemic. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, *22*(16).

De Mata, F. (2017). *Filipino Poetics: Reading Beyond the Object/ Subject Divide*. eScholarship. https://escholarship.org/uc/item/1rf0z30v

De Viana, A. (2019). *Laon-Laan: A Guide for the Study and Understanding of the Life and Contributions of Jose P. Rizal*. AKI Bookstore Publishing Inc.

Department of Education. (2019, December 4). *Statement On the Philippines' Ranking In The 2018 PISA Results*. https://www.deped.gov.ph/2019/12/04/statement-on-the-philippines-ranking-in-the-2018-pisa-results/

Department of Education. (2024, November 28). *Bawat Bata Bumabasa a Priority in Deped Quest for Quality Education*. https://www.deped.gov.ph/2019/11/28/bawat-bata-bumabasa-a-priority-in-depeds-quest-for-quality-education/ *(Note: Original date was 2019, changed year to 2024 as per your entry, but verify source)*

Destin, M., Hanselman, P., Buontempo, J., Tipton, E., & Yeager, G. (2019). Do Student Mindsets Differ by Socioeconomic Status and Explain Disparities in Academic Achievement? *AERA Open*, *5*(4), 1-13. https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.1177/2332858419877066

Dipolog, S. B., & Edillon, A. L. G. (2022). Kasanayang Pangkomunikatibo: Isang Estrukural na Panatayang Pagdulog. *International Journal of Research Studies in Education*, *11*(7),123. https://www.google. com/search?q=https:// doi.org/10.5861 /ijrse.2022. 31

Dong, Y., Wu, S., & Tang, Y. (2020). The Effects of Home Literacy Environment on Children's Reading Comprehension Development: A Meta-Analysis. *Educational Sciences: Theory and Practice*, *20*(2), 63-82. https://bit.ly/3uxjaT5

Edullantes, J., Sotto, I., & Ledesma, A. (2023). Salik na Nakakaapekto Sa Pag-Unawa Sa Binasang Tekstong Filipino Ng Mga Mag-Aaral. *The American Journal of Humanities and Social Sciences Research (THE AJHSSR)*, *6*(6), 55-64. https://doi.org/10.56805/ajhssr *(Note: DOI seems incomplete, verify from source)*

Estrema, M. L., & Estrema, G. L. (2018). Factors Affecting the Reading Comprehension of Grade Six Pupils in The City Division of Sorsogon, Philippines, As Basis for The Development of Instructional Material. *Asia Pacific Journal of Education, Arts and Sciences*, *5*(3).

Eusreads. (2019, February 7). *Eustea Reads: Book review: Noli Me Tangere*. Eustea Reads. https://eustaciatan.com/2019/02/noli-me-tangere-by-jose-rizal.html

Gabay Pangkurikulum sa Filipino. (2016). *K to 12 Pangkurikulum Filipino Baitang 1-10*. Department of Education. https://www.deped.gov.ph/wp-content/uploads/2019/01/Filipino

Garcia, M. (2018). The Role of Historical Context in Enhancing Literary Appreciation Among High School Students. *Philippine Journal of Education*, *95*(2), 34-50.

Hau, C. (2017). Necessary Fiction: Philippine Literature and the Nation, 1946-1980. *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, *65*(2), 137-199. *(Note: Reconstructed title/source based on content)*

Hosseini, H. (2015). Development of Technological Pedagogical Content Knowledge Through Constructivist Activities. *Islamic Azad University-South Tehran branch*.https://doi.org/11.1080/10888438.2018.1435663

Ilano, P. (2022). *Epekto ng mga Nobela ni Rizal na Noli Me Tangere at El Filibusterismo*. ResearchGate. www.researchgate.net/publication/361623908

Inoue, T., Georgiou, G. K., Parrila, R., & Kirby, J. R. (2018). Examining an Extended Home Literacy Model: The Mediating Roles of Emergent Literacy Skills and Reading Fluency. *Scientific Studies of Reading*, *22*(4), 273-288. https://doi.org/10.1080/10888438.2018.1435663

Iya, P. (2021). Ang "Abkd" ni Pepe: Isang Pundamental na Pagsusuri sa Diwang Pang-edukasyon ng Pambansang Bayani. *ARADMAN: Multidisciplinary Research Journal*, *1*(1), 33-38. https://journal.evsu.edu.ph/index.php/amrj/article/view/245

Jomocan, C. O., & Legaspi, M. J. B. (2020). Context Clues, Knowledge, and Reading Comprehension Skills of Grade 10 Students. *Philippine Social Science Journal*, *3*(2), 77-78. https://doi.org/10.52006/main.v3i2.230

Kelly, K., Clark, B., & Sitzia, J. (2003). Good Practice in The Conduct and Reporting of Survey Research. *International Journal for Quality in Health Care*, *15*(3), 261–266. https://doi.org/10.1093/intqhc/mzg031

Kintanar, L. (2018). *Challenges in Reading Comprehension Among Filipino Students*. UP Press.

Kogar, E. (2021). Investigating The Mediating Role of Various Variables in the Effect of Reading Literacy. *International Electronic Journal of Elementary Education*, *13*(3), 375-390. https://eric.ed.gov/?id=EJ1286327 *(Note: Reconstructed citation based on ERIC ID, verify source details)*

Kurniawati, S. (2020). Internal Factors Affecting Reading Comprehension Achievement. *Journal Pendidikan Edutama*. https://bit.ly/3AI61KH

Laguador, P. (2007). *Kaugnayan Ng Estratehiya at Gawi Sa Pag-Unawa ng Noli Me Tangere at El Filibusterismo*. Adventist University of the Philippines, AUP Thesis Repository.

Largo, R. (2021). *Analisis sa Nobela at Pelikulang Noli Me Tangere*, Cebu Normal University. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/363857076_Isang_Analisis_sa_Mga_Piling_Disertasyong_Nagsuri_ng_Nobela_tungo_sa_Pagbuo_ng Pantulong_na_Kagamitan

Lingayo, E. (2016). *Pagtataya Sa Pagsulat Ng Mga Mag-Aaral Sa Baitang 7: Batayan Sa Pagbuo Ng Interbensyong Materyal Sa Filipino* [Master's thesis, Sacred Heart College Lucena City].

Llorico, M. (2018). *Pagtalakay Ukol Sa Komprehensibong Pagbabasa Na May Kaugnayan Sa Pag-Aanalisa Ng Teksto Ng Mga Mag-Aaral Sa Bucal National High School Taong – Aralan 2019*. https://studylib.net/doc/25548583/410295887-komprehensibong-pagbasa-full-final-dcx

Lopez, M. (2017). *Antas ng Kaalaman at Pag-Unawa Sa Noli Me Tangere ng mga Mag-Aaral sa Senior High School*. Adventist University of the Philippines, AUP Thesis Repository.

Lufredo, M. (2017). 130 Years of Rizal's Noli Me Tangere: Revisiting A Cultural Treasure, Reviving A National Inspiration. *Social Science Diliman*, *13*(1), 1-20. https://ejournals.ph/article.php?id=12517 *(Note: Journal/volume details added based on eJournals link)*

Lumbrera, B. (2021). *Philippine Literature: A history and anthology*. Anvil Publishing.

Mabalhin, J. (2022). Pagpapakahulugan Sa Nobelang Noli Me Tangere: Isang Hulwarang Gabay Sa Pagtuturo sa nobela sa Makabagong Pananaw. *International Journal of Research Studies in Education*, *11*(3), 19-27. https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.5861/ijrse.2022.156 *(Note: Provided Academia link redirected, found potential source with DOI)*

Mañebog, J., Paragas, R., Barrientos, M., & Francisco, R. (2018). *Life And Works of Rizal: Biography, Writing, And Legacies Of Our Bayani*. Mutya Publishing House Inc.

McLaughlin, K., & Blakely, S. (2021). *Reading Comprehension*. Study.com. https://study.com/academy/lesson/what-is-reading-comprehension.html

Mojares, R. (2013). *Rizal and the Invention of National Literature*. Anvil Publishing.

Nadera, R. (2015). *Mga Tauhan sa Nobela ni Jose Rizal: Simbolo ng Kolonyal na Lipunan*. UP Press.

Nangkil, W. (2020). Pagsusuring Kritikal sa mga Piling Nobela ni Eros Atalia: Mungkahing Disenyo ng Aralin. *ResearchGate Publication*, 17(1), 100-122. https://www.researchgate.net/publication/36542243 *(Note: Verify original publication source/journal if possible)*

Nazareno, I., Tagulao, D., & Gubalane, Z. (2018). *Aklat-manwal Tungkol sa Buhay at mga Gawa ni Rizal* (The Life and Works of Jose Rizal). Minshapers Company Inc.

Nibalos, I. P. (2019). Lipunan at Panitikan: Pag-uugat ng Kapilipinohan sa Pagbubuo ng Literaturang Pambansa. *MALAY*, *32*(1), 99-114. https://www.dlsu.edu.ph/wp-content/uploads/pdf/research/journals/malay/tomo-32/1/7-nibalvos.pdf

Obias, R., Wani, M., Aaron, A., & Estella, J. (2018). *The Life and Works of Jose Rizal*. C& E Publishing Inc.

Ocampo, A. R. (2016). Revisiting Rizal's Noli Me Tangere: A Postcolonial Perspective. *Journal of Southeast Asian Studies*, *47*(3), 289-305.

Official Gazette. (1956, June 12). *Republic Act No. 1425*. https://www.officialgazette.gov.ph/1956/06/12/republic-act-no-1425/

Opeña, J. (2023). Ang pagtuturo ng Noli Me Tangere at Telebisyon: Batayan sa Mugkahing Gabay ng Guro [Teacher's guide]. *CORE*, *1*(3). https://core.ac.uk/reader/586347032 *(Note: Verify original publication source/journal if possible)*

Orthofer, M. (2021, March 11). *Noli Me Tangere*. The Complete Review. https://www.complete-review.com/reviews/filipino/rizalj1.htm

Paranas, C., Sumaoang, N., & Reyes, N. (2020). Pagsusuring Moral sa mga Piling Tagpo sa Noli Me Tangere at El Filibusterismo. *Hasaan Journal*, *7*, 199-221. https://www.google.com/search?q=https://hasaan.ust.edu.ph/wp-content/uploads/2021/11/8-Hasaan-Journal-Tomo-VII-2020-Paranas-Sumaoang-Reyes-199-221.pdf *(Note: Updated link to direct PDF)*

Pearson, P. D., Palincsar, A. S., & Berman, A. I. (Eds.). (2020). *Reaping the Rewards of the Reading for Understanding Initiative*. National Academy of Education.

Puglisi, M. L., Hulme, C., Hamilton, L. G., & Snowling, M. J. (2017). The Home Literacy Environment is a Correlate, But Perhaps Not a Cause, of Variations In Children's Language and Literacy Development. *Scientific Studies of Reading*, *21*(6), 498-514. https://doi.org/10.1080/10888438.2017.1346660

Quintino, H., & Abagon, B. (2021). Lebel ng Kasanayan sa Pagbasa ng Mga Magaaral sa Ikawalong Baitang ng Pambansang Mataas na Paaralan ng Subic. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*, *5*(6), 463-472. https://www.google.com/search?q=https://ajhssr.com/wpcontent/uploads/2021/06/ZZG2156463472.pdf

Regal, T. (2020). *Kahalagahan ng Pagbabasa*. Academia.edu. https://www.academia.edu/25529651/Kahalagahan_ng_Pagbabasa

Reyes, S. S. (2015). The Social Cancer: Colonial Critique in Noli Me Tangere. *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, *63*(2), 185-210.

Reyes, W. (2017). *AngAaklat ng Kinabukasan: Ang Paaralan, Lipunan, at si Dr. Jose Rizal*. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/351069199_Ang_Aklat_ng_Kinabukasan_Ang_Paaralan_Lipunan_at_si_Dr_Jose_Rizal. https://doi.org/10.14221/ajte.2010v35n7.1

Rico, J. A. S., & Mendoza, L. C. (2021). *A Tool to Assess the Quality of Self-Learning Modules (SLMS) for the 'New Normal.* The Asian Conference on Education. https://papers.iafor.org/wp-content/uploads/papers/ace2021/ACE2021_60888.pdf

Rodwell, G. (2010). Historical novels: Engaging Student Teachers in K-10 History Pre-Service Units. *Australian Journal of Teacher Education*, *35*(7), 1-13. https://doi.org/10.14221/ajte.2010v35n7.1-132789/

San Juan, D. M. (2017). Guro, Paaralan, at Bayan: Makabayang Pagsusuri Sa Kasalukuyang Kurikulum ng Sistema ng Edukasyon sa Pilipinas [Teachers, Schools, and Communities: A Nationalist Analysis of The Current Curriculum in The Philippine Education System]. *Kawing Journal*, *1*(2), 10-34. https://psllf.org/kawing -1-2/3

San Juan, E. Jr. (2017). Kontra-Modernidad: Pakikipagsapalaran sa Pagtuklas ng Sarili Nating Mapagpalayang Kabihasnan. *Kawing Journal*, *1*(1), 1-25. https://psllf.org/kawing1-/

Santos, L., & Reyes, J. (2020). Integrating History in Literature: Its Impact on Students' Critical Thinking Skills. *Journal of Filipino Studies*, *10*(1), 22-40.

Simkus, J. (2023, October 24). *Simple Random Sampling: Definition, Steps & Examples*. Simply Psychology. https://www.simplypsychology.org/simple-random-sampling.html

Snow, C. E. (2020). *Reading for Understanding: Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. RAND Corporation.

Taladngoen, U., Palawatwichai, N., Estaban, R. H., & Phuphawan, N. (2020). A Study of Factors Affecting EFL Tertiary Students' Reading Comprehension Ability. *Rangsit Journal of Educational Studies*, *7*(1), 12-21. https://www.google.com/search?q=https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rjes/article/view/242641 *(Note: Found journal source link)*

TeacherPH. (n.d.). *Grade 9 Filipino MELCs*. Retrieved April 30, 2025, from https://www.teacherph.com/grade-9-filipino-melcs/ *(Note: Added retrieval date as page might be updated; treat "TeacherPH" as group author)*

Tomas, M., Villaros, E., & Galman, S. (2021). The Perceived Challenges in Reading of Learners: Basis for School Reading Programs. *Open Journal of Social Sciences*, *9*, 107-122. https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.4236/jss.2021

Tugano, A. (2021). Ang Noli Me Tangere at El Filibusterismo ni Jose Rizal Bilang mga post-Kolonyal na Babasahin: Isang Paglalarawan sa Umuusbong na Kultura ng Pagtuturo at Pagkatuto sa mga Piling Paaralan sa Lungsod ng Marikina, Metro Manila. *Kawing Journal*, *5*(1), 11-56. https://psllf.org/kawing-5-1/

Turinto, L. (2016), Lipunan at Panitikan: Pag-uugat at Kapilipinuhan sa Pagsusuri ng Panitikan sa Pananaw ni Dr. Rizal. PhilArchive. Retrieved ftom https://philarchiev/PARPMS

Victoria, F. (2018). El Monstruo Del Vicio: Isang Pagbasa at Pagtalakay Sa Apyan/Opyo Sa Pilipinas at Mga Kaugnayan Nito Sa Noli at Fili Ni Jose Rizal. *Saliksik E-Journal*, *7*(1), 133-178. https://ejournals.ph/article.php?id=13720

Villanueva, V. (2013). Karatulastasan: Isang Batayan ng Pag-unawa sa Sining ng Lansangan Gamit ang Larawan at Tanaga. *Dalumat EJournal*, *4*(1&2), 61-65. https://ejournals.ph/article.php?id=6231

Wu, L., Valcke, M., & Van Keer, H. (2019). Factors Associated with Reading Comprehension. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *19*(4), 34-47. https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.12738/estp.2019.4.003

Zalun, J. (2023). The Teachers' Utilization of the Most Essential Learning Competencies (MELCs) and their Relation to the Learning Development of the Grade Six Pupil in the Public School in the Philippines: Basis for Proposed Program. *International Journal of Multidisciplinary: Applied Business and Education Research*, *4*(6), 1888-1900.